

Pregledni rad

UDK 821.163.42-2.09Horvat J.

Milica LUKIĆ (Osijek)

Filozofski fakultet u Osijeku

mlukic@ffos.hr

Lana ŠUSTER (Osijek)

Kineziološki fakultet

suslanater@gmail.com

Katica NOVOSELAC (Osijek)

Filozofski fakultet u Osijeku

novoselackatica421@gmail.com

SLAVENSKA MITOLOGIJA KAO MEDIJ POPULARIZACIJE BAŠTINSKE KULTURE NA PRIMJERU TEKSTOVA JASNE HORVAT

– Mapiranje –

U radu se iz kulturološko-filološke perspektive propituje – *mapitra* – slavenskomitološki korpus književnosti za djecu osječke književnice, multimedijske umjetnice i znanstvenice Jasne Horvat: zbirka igrokaza *Izgubljena vila* (2002), ilustrirani poetsko-prozni niz priča *Alemperkina kazivanja* (2005), roman za mlade *Krijesnici* (2009), ilustrirana zbirka dramskih tekstova *Ars igrum* (2021) i slikovnica *Perunika* (2023). Također, uspostavlja se perspektiva prema autoričnim konceptualnim romanima naslojenima na mitološku potku *Vilikon* (2012) i *Vilijun* (2016). Cilj istraživanja je potvrditi tezu da je mitologija u navedenim tekstovima medij popularizacije baštinske kulture (starohrvatske i staroslavenske) usmjerene na različite skupine recipijentata, u prvom redu populacije mladih čitatelja, postupkom *žanrovskoga prekodiranja* (znanost – književnost).

Ključne riječi: *Jasna Horvat, starohrvatska/staroslavenska mitologija, popularizacija baštinske kulture, kulturni identitet, žanrovsko prekodiranje*

1. Uvod

1.1. Crtica o autorskoj poetici Jasne Horvat

Ime je književnice, znanstvenice i multimedijske umjetnice Jasne Horvat u suvremenoj hrvatskoj književnosti, ali i izvan njezinih granica, postalo sinonim za *oulipovski* usmjerenu *proizvodnju* konceptualnih – eksperimentalnih – romana (romana leksikona, romana igračaka, pametnih knjiga) zadatak kojih je zahtjevne znanstvene teme prilagođavati poetskome diskursu i tako ih činiti dostupnijima izvanstručnim krugovima. Takva poetika, sada već književnokritički i književnoteorijski potvrđena kao *Ars Horvatiana (Magna)* (Oraić Tolić 2016.), ali i ovjerena vlastitim *Manifestom aksiomatske književnosti* (2013: 360-361) nije samo supstancijom i formom njezinih devet romana za odrasle (*Pismo u pismu*, 2008; *Az*, 2009; *Bizarij* 2009; *Auron*, 2011; *Vilikon*, 2012; *Alikvot*, 2014; *Vilijun*, 2016; *Atanor*, 2017.; *OSvojski*, 2019.), dvije knjige putopisnih proza *Antiatlas*, 2014. i *Antiradar* 2020., brojnih pjesničkih tekstova već i tekstova namijenjenih djeci i mladima, ali i onima koji ih odgajaju i poučavaju, poput igrokaza *Izgubljena vila* (2002), poetsko-prozne zbirke kratkih ilustriranih priča/crtica *Alemperkina kazivanja* (2005), romana *Krijesnici* (2009), ilustrirane zbirke dramskih tekstova *Ars igrum* (2021) i slikovnice *Perunika* (2023).

U nastavku ćemo, u skladu s naslovom ovoga članka, iz kulturološko-filološke perspektive propitati korpus tekstova Jasne Horvat namijenjenih djeci i mladima koji čini pet jedinica što se koncentriraju oko tema i motiva iz (pra)slavenske/(staro)slavenske odnosno starohrvatske mitologije, njome se inspiriraju i provlačeći ju kroz filter *medija pojačane komunikativnosti* – kao predmet filološke, antropološke, etnološke, povijesne i folklorističke znanosti – preuzimaju ulogu popularizatora baštinske kulture, a time i utvrđivanja kulturnoga, pa i nacionalnoga identiteta kod budućih nositelja i graditelja kulture.

Također, sada ćemo samo upozoriti, a u nekom novom radu i raspisati, kako se programsko-projektna slavenskomitološka tema iz književnosti za djecu kao matice u *mreži* tekstova Jasne Horvat prelila i u rukavac konceptualnog romana *Vilikon* i njegova izdanka romana *Vilijun*. Na koncu, tablično ćemo prikazati kakvu su stručno-znanstvenu recepciju doživjeli do sada svi navedeni tekstovi.

2. Slavenskomitološki kodirani tekstovi za djecu

2.1. *Izgubljena vila* (2002)

Spisateljski rad Jasna Horvat započinje 2002. godine literaturom za djecu te ujedno svoj, kako se zaključuje iz prethodno rečenoga, golemi korpus književnih tekstova otvara temom u čijem je supstratu slavenska mitologija. Njezin inicijacijski tekst *Izgubljena vila* objedinjuje dva dramsko-poetska teksta: prvi je istoimen naslovnoj sintagmi knjige, dok je drugi imenovan *Svevidovim tragom*, te još preciznije upućuje na mitološku potku od prvoga i precizira ju (staro)slavenskom po imenu Svevida (Svantevit/Svetovit)¹, jednoga od, kako neki smatraju, božanstava toga panteona (najveći bog baltičkih Slavena), koji se još drži i Perunovom hipostazom (Katičić 2008: 119). Struktura se ovih izvedbi namijenjenih tekstova dalje razgranava u prizore koji izravno potvrđuju ili sugeriraju poetski svijet satkan od mitoloških motiva, a u kojima se imenuju i druga slavenska božanstva – Perun, Svarog, Morana, Jarovit, Vida, Vodan, Crnobog/Černobog, Tatomir, Stribor, Svarožić(i), mitska bića poput vila (bojovnice, planinke, suđenice), Jednogonje, Malića, Vitogora, ali i mitološki ambijent koji čine Bezdan, drvo svijeta, hrastov dub, lipov dub, nav, Perunovi dvori, Svitava, Svitogor, Dom junaka, Dom slave, Temnava i dr. Ovim nevelikim, ali sadržajnim tekstom namijenjenim djeci školskoga uzrasta, pogotovo igrokazom *Svevidovim tragom* koji slavensku mitologiju povezuje s dolaskom Hrvata u današnju postojbinu, J. Horvat zapravo otvara veliku nacionalnobaštinsku temu koja zadire u same početke kulture hrvatskoga naroda kao jednoga od naroda slavenskoga jezika (jer jezik je taj koji je sačuvao mitološku priču), a koji su prije pokrštenja imali svoju *staru vjeru* (Katičić 2017) i svoje *starovjerne bogove*. Ta će tema u Horvatičinu književnom djelu biti programski aktivna i aktualna sve do danas, dakle više od dvadeset godina, *umrežena* u njezin korpus s vrlo jasnim ciljem – popularizacije baštinske kulture među različitim skupinama recipijenata, unutar vlastita kulturnog i nacionalnog konteksta, ali i izvan njega. U ovom se tekstu J. Horvat pedagoški usmjerila na približavanje baštinske kulture populaciji djece osnovnoškolskoga uzrasta, jer osvješčivanje o kulturnim temeljima i valja započeti već tada pa ga onda vremenom nadograđivati i produbljivati, tako se to uostalom činilo i stoljećima ranije, podsjeća i dr. Nikola Sučić u svom *Biserju priča čarobnog carstva drevnih vremena* „(...) cjelokupna mladež sviju naroda uljudbenog zapada i neprednog sjevera kroz viekove napajala [je] svoj

¹ Usp. Blažević Krezić i dr. 2022. *Leksikon slavenskih mitoloških bića iliti kratki azbukvar slavenskih starovjernih bogova i bića*. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, str. 41, 143-149.

duh na izvoru svoje drevne, velebne mitske prošlosti“ (1943: korice knjige). U Horvatičinu pristupu razlaganju navedene teme mladim čitateljima odčitava se svijest o različitim oblicima prisutnosti mitološkoga nasljeđa u suvremenom trenutku, koje stupa u komunikaciju s 21. stoljećem preko skupine djece što ju predvode dječak i djevojčica čija su imena ponovno etnomitološki motivirana – Slaven kao sinegdoha za slavensko mitološko nasljeđe, u korijenskomorfemskoj vezi s imenom božice *bojne smjelosti, časti, junaštva, slave i pobjede* Slave², i Iris čiji je latinski oblik imena zapravo prikriveni slavenski i hrvatski njegov pralik – Perunika, koja je pak motivirana imenom, kako se općenito drži, vrhovnoga slavenskog boga Peruna. Oboje će se upravo zbog svoje etnomitološke motivacije i dalje pojavljivati u Horvatičinim tekstovima za djecu, o čemu ćemo još govoriti. Potrebu ožvljavavanja iskonskoga – identitetskoga – kulturnoga hrvatsko-slavenskog *mytosa* J. Horvat dodatno, uz već rečeno, sugerira u naslovnim sintagmama pridjevom *izgubljen* u ženskom rodu (*izgubljena* vila) i imenicom *trag* (Svevidovim *tragom*), rječitima ne samo neposrednim recipijentima, djeci, u njihovu kognitivnom horizontu, već i primjenjiva na znanstveno-metodološki put rekonstrukcije drevnih vjerovanja, svjetonazora i ambijenta naših jezično-genetskih predaka Praslavena, i još dalje Praindoeuropljana, čemu su, među ostalim, najboljom potvrdom na hrvatskom govornom području knjige filologa Radoslava Katičića koje se temelje na *tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine: Naša stara vjera* (2017), *Vilinska vrata* (2014), *Gazdarica na vratima* (2010) i *Zeleni lug* (2010). A ta se *pretkršćanska starina* u slavenskih naroda dugo prenosila samo usmenim putem, u krhkosti bespismenog pamćenja, stoga je, iz tragova rekonstruirana, toliko i dragocjena, čega je i J. Horvat svjesna. Tu misao također posreduje svojim mladim čitateljima u dinamičnu ritmu, ponavljajući glagol *pričati* i imenicu *baka* – koja opet nadilazi svoje denotativno značenje i širi se po semantičkom polju na pretkršćansku slavensku starinu:

„Danas vam pričamo priču, priču, priču, priču...
koju je meni pričala moja baka,
koju je mojoj baki pričala baka,
koju je bakinoj baki pričala bakina baka,
koju je meni pričala baka,

² *Leksikon slavenskih mitoloških bića iliti kratki azbukvar slavenskih starovjernih bogova i bića* o božici Slavi kaže kako je jedno od najvažnijih i najdrevnijih božanstava dnjeprarskih Ukrajinaca te da su Ukrajinci s njezinom slikom na štitovima išli u bojne pohode. Naime, hrabrost i junaštvo kod Slavena uvijek su predstavljali najsvjetliju ljudsku vrlinu, a svaka bi pobjeda u bojnom pohodu bila ovjenčana vijencem slave. „Božica Slava dolazi u trenutku početka slavlja i grančicama hrasta i lovorovim vijencem kruni pobjednika“ (2022: 156). Usp. i Sučić (1943: 167-169), Ledić (1969: 209-219).

koju je mojoj baki pričala baka,
koju je bakinoj baki pričala bakina baka,
koju je meni pričala baka,
koju je mojoj baki pričala baka,
koju je bakinoj baki pričala bakina baka...
priču o hodu kroz mnoga ljeta,
priču o dolasku iz daleka
iz daleka, iz daleka, iz dalekaaaaaa... (...)“ (Horvat 2002: 43)
folkloristika i etnologija

Namjera J. Horvat da baštinsku kulturu svojim inicijalnim tekstom popularizira na ogledan način izravno se čita i iz peritekstne jedinice koja prati igrokaze, *Rječnika slavenske mitologije* sačinjena od 31 natuknice. Taj temeljnomu tekstu pomoćni alat mladim čitateljima postaje vodičem za upoznavanje osobina i portreta slavenskomitoloških bića, i posreduje poruku: ovo je potrebno znati da bi se moglo valjano orijentirati u svijetu književnoga teksta! A svojevrsna *provjera* tako posredovanih znanja može se možda iščitati i iz autoričina postupka povjeravanja ilustriranja knjige upravo učenici osnovnoškolskoga uzrasta.³ Da svojim mladim čitateljima želi ponuditi „višak obavijesti“ kako bi im olakšala snalaženje u tekstu i potakla daljnji interes za baštinske teme govori i peritekstna bilješka u kojoj se izravno imenuje supstratni tekst ovoj prvoj Horvatičinoj igrokaznoj knjizi: romansirana povijest o seobi Hrvata bosanskohercegovačke spisateljice za djecu Milke Tice *Sunčeva djeca – Legende o Hrvatima* iz 1994. godine (Horvat 2002: 39). Supstratni dakle tekst nije stručni ili znanstveni kako bi se očekivalo, već beletrizirani izvor koji je već prošao kroz filter poetskoga prilagođavanja iz *medija ograničene komunikativnosti* u *medij pojačane komunikativnosti* (Lukić 2009: 86), dok je uzrastu čitatelja prilagođeni prateći rječnik onaj koji izravno crpi iz dostupnih stručnih izvora o toj problematici: folklornih, etnoloških i filoloških iako se oni izravno ne navode. Odabir *legenda o Hrvatima* za generiranje tematsko-motivske potke ujedno rasvjetljuje i terminološki izbor J. Horvat, tj. da (pra)slavensku ili (staro)slavensku mitologiju radije naziva *starohrvatskom* jer se tako izravno referira na nacionalnu kulturu i njezin (pra)kulturni identitet. Već ovaj opsegom skroman tekst prema osobinama koje smo istaknuli nudi naznake konceptualnosti koja će ubrzo postati zaštitnim znakom Horvatičine *leksikonske* književnosti za odrasle, tj. njezinih konceptualnih romana čijim se temeljnim zadatkom nameće popularizacija i promidžba nacionalne kulture, njezinih specifičnosti i vrijednosti, s uvjerenjem da „Kulturna tradici-

³ Ilustracije u knjizi izradila je Maja Štaub, tada učenica 3. razreda Osnovne škole Franjo Krežma u Osijeku.

ja ima pravu vrijednost samo kada je suvremenici poznaju, kada je ugrađuju u vlastiti trenutak“, kako će to tumačeći *Traktat Crnorisca Hrabra* sublimirati u svom udžbeniku *Slovo iskona* Stjepan Damjanović (Damjanović 2004: 171).

2.2. *Alemperkina kazivanja* (2005)

Svoju *mitoknjiževnu metodologiju* djeci i mladima namijenjenih tekstova Jasna Horvat podiže na novu razinu u ilustriranoj poetsko-proznoj zbirci *Alemperkina kazivanja* objelodanjenoj 2005. godine. I sada im se, njihovim jezikom obraća kao onima kojima je u budućnosti graditi *kuću nacionalne kulture*, onima koji su prvi pozvani biti poučenima temeljima na kojima počiva njihov kulturni (i nacionalni) identitet kako bi mogli što bolje poimati složenost njegova karaktera. Potka *Alemperkinih kazivanja* učvršćena je u temeljima nekada popularnim, a danas rijetkim i slabo dostupnim izdanjem knjige liječnika, književnika i znanstvenika dr. Nikole Sučića *Hrvatska narodna mitologija. Biserje priča čarobnog carstva drevnih vremena*, koju je autor „za mladež priredio“, kako stoji u paratekstnoj bilješci na unutarnjoj naslovnici knjige objavljene u Zagrebu 1943. godine i popraćene s 88 slika i crteža. Taj transfer između Sučića i J. Horvat dogodio se i u sadržajnom i u formalnom smislu – i *Alemperkina kazivanja* bogato su ilustrirana: nagrađivana hrvatska ilustratorica Pika Vončina potpisuje 33 crteža u koje je vjerodostojno upisan tekstovni sadržaj etnološko-povijesne pripadnosti praslavenskoj/staroslavenskoj i starohrvatskoj mitologiji. Komunikacija se ovih dvaju tekstova izravno potvrđuje i paratekstnom bilješkom što se odnosi na potpis i dataciju autoričina predgovora koji javno obznanjuje supstratni tekst svomu tekstu, povezujući ih istim, a opet kontekstualno vrlo simboličnim, nadnevkom dovršenja: *Na dan Svetoga Vida⁴ (15. VI) 1943 (Nikola Sučić) i 2001. (Jasna Horvat)* (Horvat 2005: 8).

Praslavensku/staroslavensku i starohrvatsku starinu J. Horvat sada nudi djeci osnovnoškolskoga uzrasta kroz trideset i tri rječita crteža i trideset početnih pričica/crtica ispričanih iz usta vatrene mitološke ptice boga Svaroga – *alemperke* – po kojoj je i cijela zbirka dobila ime, a zapravo *Div-ptice*, velike, divovske božje ptice, najvjerojatnije orla, kakvom ju vidi Sučić (1943: 114)⁵. Ta Svarogova pratiteljica, nastanjena je s njim na najvišem, *sedmom nebu* – u

⁴ Sveti Vid drži se kršćanskom supstitucijom boga Peruna (usp. Katičić 2017., ²2024. i Belaj 2009.)

⁵ Sučić tu mitsku pticu vidi kao vrstu, pa njezino složenicom oblikovano ime zapisuje malim početnim slovom (prema alem- : *sedmo alem-nebo*, gdje je Svarogov stan + perka), usp. Sučić: 107. Tek je u Horvatice ona personificirana pa joj ime postaje antroponim te se u skladu s tim zapisuje velikim početnim slovom.

jasenovim granama *drveta svijeta*, što je, kako tumači Katičić, *prilično tipičan kozmološki koncept među govornicima indoeuropskih jezika*, a onda je kao takav zastupljen i u slavenskoj mitologiji⁶ (2008: 51; također Blažević i dr. 2022: 28). Krošnja je toga drveta u Horvatićinoj interpretaciji, utemeljenoj na znanju o (pra)bogu Svarogu⁷ koji kao *Praotac i Tvorac* utjelovljuje Sunce i Svjetlo, i sama svijetla – danju i noću osvijetljena od sjaja Alemperkina perja. Div-pticu Alemperku J. Horvat obdaruje moći čitanja misli, ali joj oduzima sposobnost čuvanja tajni, pa ono što čuje, ta ptica odmah razglasi na sve strane, što bi se moglo shvatiti i kao poetičku strategiju u kojoj poziciju Alemperkinu zauzima sama autorica – u ovom slučaju: sva znanja koja je crpila iz Sučićeve *Hrvatske narodne mitologije* odmah mora prenijeti dalje, jer i ona i Sučić imaju zajednički cilj koji se tiče *budućih pokoljenja, uzgoja mladeži obojega spola*, a to je *uzpon pojedinca i preporod naroda* (Sučić 1943: 199). J. Horvat neće postaviti izravno pitanje mogućim konzumentima njezina štiva, ne samo djeci, već i odraslima kojima se valja pobrinuti da djeca s istim budu upoznata, *Štujete li vi narod u kojem živite?*, kako to čini Sučić (Sučić 1943: 199), već će to učiniti projektnim zadatkom, pomno osmišljenim programom popularizacije i promidžbe baštinske kulture kojem je posvećena uporno i trajno od ulaska u književnost, postupajući i s ostalim tekstovnim – stručno-znanstvenim i beletrističkim – prauzorima kao sa Sučićevim.

Kako je dakle Alemperka vrlo često odavala i mnoge božanske misli, Svarog joj je uvijek kada bi bila u njegovoj pratnji prstenovao kljun da ne bi štogod neprimjereno ispričala:

„Ta alemperka ima svojstvo, da sve što se u njenoj blizini misli – razaznaje, ali uz to i izbrblja. Tako i mnoge božanske misli. Zato joj je Svarun za svaku sigurnost prstenovao kljun, da se gdje god, gdje nema mjesta, ne bi zarekla. To – što joj je zabravio kljun, činio je samo onda, dok je bila u njegovoj pratnji.“ (Sučić 1943:107)

Upravo prigodno ta *ptica pričalica koja ne zna šutjeti* kronološki raspreda kozmološki mit o postanku svijeta na početku kojega stoji njegov (božanski) tvorac – Svarog (Svaruna) – vrhovni slavenski bog koji, kako rekosmo, utjelovljuje Sunce (Blažević i dr. 2022: 134). On se i sam rađa (sam

⁶ Riječ je o hrastu, nekoj vrsti bora ili jasena, a naziva se još i drvom života. Usp. СЛОВЕНСКА МИТОЛОГИЈА ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКИ РЕЧНИК, Beograd: Zepter Book World, 2001., 163-165.

⁷ Dragutin Nemet Svaroga/Svaruna vidi sunčanim prabožanstvom, nebeskom svjetlosti, stvoriteljem svijeta, bogom svjetlosti, ocem bogova i ljudi (usp. *Nekoliko riječi o vjeri starih Slavena*, Zagreb, 1929.), a slično poimanje nalazimo i kod Nikole Sučića: *Prema vjerovanju starih Hrvata Svarog je stvorio svijet. On je Praotac svega* (1943: 12) i *On je Praotac i Tvorac* (Isto: 114).

sebe rađa) iz jajeta u kojem je eonima snivao lebdeći nad morem, u bezdanu Pramraka, a onda stvara sve što jest – što prepoznamo kao materijalni svijet, ali i onaj oku nevidljiv – eteričnih bića – bogova i boginja, vila, vilenjaka antitetično postavljenih kako bi svjedočili o svijetu u čijoj su naravi dvojnost i suprotnost (npr. Svarun kao tvorac neba i zemlje, oličenje časti i pravde, tzv. Bjelobog vs. Crnobog⁸ – sila mraka, patnje i nedaće, utjelovljeno zlo, moćno toliko da je u davnim vremenima svijet uvijek bio u opasnosti od remećenja ravnoteže u prirodi i pada u eru mraka i patnje). Taj je stvaralački proces, slijed kojega je zajednički mnogim svjetskim mitovima i religijama, u *Alemperkinim kazivanjima* pojednostavnjeno predstavljen, gotovo mnemotehnički, ritmiziranom prozom i poezijom – u sljedećim pričama: *Svarog se budi*, *Vidin san*, *Suđenice*, *Svarožići*, *Perunika (Strijelka)*, *Volos*, *Noćna diva Mirohrana*, *Danica*, *Zora*, *Šumske vile*, *Vile oblakinje*, *Vodene i morske vile*, *Vile planinke*, *Vile bojovnice*, *Jarovita Sprema Lada*, *Živa*, *Slava*, *Alemperka*, *Ognjeni krijes*, *Bogovi protiv divova*, *Klekova sramota*, *Krakov spas*, *Krak zmajomorac*, *Crnobog troglav*, *Črt*, *Morana*, *Jedogonja i bjesogonja*, *Ljutice*, *Div Leđan*, *Maljići bježe iz Bezdana*. Svaka od navedenih priča ujedno je cjelina za sebe, ali i dio neraskidivoga pripovjednog niza (Mihanović-Salopek 2005: 5) što posreduje ontološku priču utemeljenu na arhetipovima, u kojoj na kraju Dobro uvijek pobjeđuje. Sadržajno proširivanje (zastupljena je većina glavnih *starovjerskih* božanstava, proširen broj mitoloških bića i mitološkoga konteksta) u odnosu na *Izgublenu vilu* uvjetovalo je i izgradnju proširenoga mitološkog rječnika (72 natuknice) – preglednoga stručnog tumača mitoloških likova i pojmova utkanih u tekst, sada pod nazivom *Kazalo imena*. Baštinskopopularizacijski model primijenjen u *Alemperkinim kazivanjima* sada još zornije svjedoči svoju hibridnost koja se ogleda u sjedinjavanju književnoga (narativni postupci) i znanstvenoga (metatekstualni alati), a to je potvrdila i znanstvena recepcija toga djela (usp. Tablica 1). Tako književna teoretičarka i kritičarka Andrea Kos-Lajtman u čak dvama svojim znanstvenim radovima (2011: 133-153; 2013: 61-77) ističe kako je riječ o tekstu koji ulazi u red tzv. dvostruko lematizirane proze (koja se uglavnom veže uz književnost za odrasle). Prema Kos-Lajtman *Alemperkina kazivanja* predstavljaju dječjeknjiževni diskurs obilježen instrumentarijem i metodologijom karakterističnim za leksikografske tekstove poput rječnika, enciklopedija i leksikona – i to na dvostrukoj razini: u glavnome tekstu, na razini likova, i u popratnome – metatekstualnom dijelu knjige (*Kazalu imena*). Osječka stručnjakinja za dječju književnost Dragica Dragun također je *Alemperkina kazivanja* uvrstila u red originalnih

⁸ Crnobog se drži jednim od dvanaest glavnih božanstava slavenskoga panteona, uz Svaroga, Peruna, Striboga, Triglava, Velesa, Dažboga / Dajboga, Jarovita / Gerovita, Svetovida te Mokoš, Moranu i Vesnu (usp. Blažević i dr. 2022: 30; 173-175).

tekstova za djecu koji počivaju na znanosti i intertekstualno se inspiriraju (Dragun 2007: 245-259). *Alemperkina kazivanja* zaživjela su i u nastavnoj te izvannastavnoj praksi brojnih hrvatskih osnovnih škola, čime je i ostvaren njihov projektni zadatak. Tomu je tako zasigurno i zbog, ponovno naglašavamo, pažljiva i promišljena metodološkoga i metodičkog oblikovanja slikopriča jer metatekstualne dionice i uputnice u njima ne predstavljaju samo pomoć učenicima nego i nastavnicima za temeljitije i sustavnije pripreme prije nego što ga započnu tumačiti, idući tragom *Kazala imena* (Horvat 2005: 76-82) te podataka iz predgovora Hrvojke Mihanović Salopek *U svijetu starohrvatske mitologije*, koji uključuju i dodatnu stručnu literaturu o slavenskoj mitologiji (Horvat 2005: 5-6), ali i pogovora Helene Sablić Tomić *Zanimljive i neobične priče* (Horvat 2005: 83-84). Potencijal popularne *konzervacije* baštinske kulture kakvu nudi ova knjiga s *posebnom misijom* prepoznale su i kulturne i obrazovne institucije pa su *Alemperkina kazivanja* postala, kroz suradnju autorice s Gradskom i sveučilišnom knjižnicom u Osijeku, dijelom projekta *Kultura na kotačima* kojim su četiri osječke kulturne institucije podržale nacionalni projekt Ministarstva kulture *Ruksak pun kulture* 2014. godine. Dijelovi teksta *Alemperkinih kazivanja* doživjeli su i dramatizaciju te su postavljeni na scenu u produkciji Andizeta – Instituta za znanstvena i umjetnička istraživanja u kreativnoj industriji. Predstava je praizvedena u okviru 4. Milenijskog natjecanja iz kreativne industrije u prosincu 2022. na osječkom Ekonomskom fakultetu⁹, čime je, uglavivši se u više različitih polja kreativne industrije¹⁰ (knjiga, baština, audiovizualna umjetnost, glazba, izvedbene umjetnosti, mediji, novi mediji), inicijalni tekst proširio svoj baštinskopopularizacijski potencijal, kao i vrste recipijenata.

Alemperkina kazivanja, kako smo pokazali, još su zornijim medijem komunikacije djece osnovnoškolskoga uzrasta s vlastitim nasljeđem od zbirke igrokaza *Izgubljena vila*, a preko njega i sa svim ostalim genetski srodnim predajama u okviru slavenskoga i indoeuropskoga jezičnog areala, što svjedoči i njihova znanstveno-stručna recepcija (usp. Tablica 1).

⁹ Predstavu je režirao Robert Raponja prema dramatizaciji Milice Lukić. Ostali suradnici na predstavi: Krešimir Tomac – autor vizualnoga identiteta predstave, Darko Čuvidić – autor glazbe, Jelena Draksler – autorica scenskoga pokreta, Josipa Mijoč – producentica. Glumci: Meri Andraković i Darko Čuvidić.

¹⁰ Prema istraživačkim rezultatima Instituta Andizet organizacijski model kreativne industrije obuhvaća 12 sektora – arhitektura, audiovizualna umjetnost, baština, dizajn, glazba, izvedbene, umjetnosti, knjiga i nakladništvo, mediji, oglašavanje i tržišne komunikacije, primijenjene umjetnosti, računalne igre, novi mediji te vizualne umjetnosti (Mijoč i dr. 2021: 31). Ovdje valja dodati kako je upravo mitologija (uz glagoljicu, vodik, Put svile) jedna od natjecateljskih tema Milenijskoga natjecanja iz kreativne industrije. Usp. <http://milenijsko.efos.hr/natjecateljsketeme/>

Predstava *Alemperkina kazivanja*

Sad već opisanim strategijama J. Horvat poslužit će se i u romanu za djecu *Krijesnici*, intermedijalnoj digitalnoj zbirci dramskih tekstova *Ars Igrum* te slikopriči *Perunika*.

2.3. *Krijesnici* (2009)

Roman *Krijesnici* – imenovan prema *dobrim duhovima koji žive u poljima i ima ih uz svako selo* (Horvat 2009: 200; Nemet 1929: 268) najopsežniji je tekst Jasne Horvat za djecu i mlade inspiriran slavenskom mitologijom. Njegova je tekstovna *arhitektura* izgrađena od triju dijelova koji se raslojavaju u trideset poglavlja. Upravo bi takva strukturna mreža obilježena brojem tri mogla biti simboličnom i (neizravno) sugerirati slavenskomitološku potku (drevnoslavensko *sveto trojstvo* koje čine bogovi Perun, Veles i božica Mokoš), dakako uz još *prozirni* naslov. Svakako, valja zamijetiti, da je broj poglavlja (30) u ovom tekstu autoreferencijalan u odnosu na *Alemperkina kazivanja*, a tako je i s brojem ilustracija Pike Vončine (33), što osnažuje našu prethodnu tvrdnju. Jasna Horvat u ovome tekstu slavenskomitološki svijet izravno upliće u lokalno ograničenu priču, onu iz suvremenog Osijeka, prema principu spiralnosti – jedna se priča upliće u drugu, tj. mitološka se upliće u suvremenu s ciljem posvješćivanja kako je mitološke priče i vjerovanja moguće prepoznati u svakom vremenu i u svakom kontekstu te da su oni (priče i vjerovanja) svjesno ili nesvjesno, više ili manje prepoznatljivo, svakako trajno prisutni u kulturi nekoga naroda. Mitovi žive u našoj svakodnevnici, napose po jeziku – u toponimima: ojkonimima, hidronimima, oronimima, u frazemima i poslovicama, narodnim pjesmama, narodnim običajima, napose onima koji prate kršćanske blagdane i svece te drugim obredima¹¹. Likovi iz igrokaza *Izgubljena vila* Slaven i Iris transferiraju se u ovaj tekst jer njihova mitopoetska

¹¹ U prilog obrednosti, tj. prisutnosti *stare* u *novoj* vjeri slavenskih naroda usp. i Milica Lukić – Katica Novoselac, (*Pra*)slavenskim tragovima u pripovijetkama slavanskoga etnografa Josipa Lovretića – *Nacrt* – // *Lingua Montenegrina*, XVII (2024), 33; 223-251. doi: 10.46584

imena, a koja smo prethodno objasnili, imaju moć već samima sobom sugerirati slavenskomitološki kontekst.

Mitološka građa ovoga romana preuzeta je iz *mitologijske pripovijesti iz davne prošlosti Slavena* pod naslovom *Knez Zoran* autora Dragutina Nemeta, koja je objavljena 1929. godine, o čem autorica 80 godina kasnije, ponovno u skladu s primijenjenim postupcima u ranijim tekstovima, izravno svjedoči u paratekstnoj bilješci-posveti (2009: 7), ali i u Tumaču uz natuknicu *Zoran*: „(...) Dragutin Nemet je 1920.¹² godine objavio knjigu pod naslovom *Knez Zoran*, mitologijska pripovijest iz davne prošlosti Slavena. Njegova je knjiga poslužila za pripovijedanje priče o krijesnicima, dobrim kućnim duhovima, kao i za tumačenje većine likova objašnjenih na ovim stranicama Tumača“ (Horvat 2009: 206). Uz mitološku građu J. Horvat od Nemeta preuzima i motivaciju da se ponovno putem kulturnoidentitetske priče obrati mladim čitateljima: „Ja sam u ovoj knjizi posegao za građom iz slavenske prošlosti u želji, da je naša mladež što bolje upozna i zavoli. Područje je njezino vrlo opsežno, lijepo i važno, pogotovo što se tiče običaja i vjere, pa je bezuvjetno nužno da se na ovako lak način prikaže vjerski život Slavena, koji žalibože manje poznamo od grčkoga i rimskoga“ (1929: Predgovor). Mitološka je dakle građa na kojoj J. Horvat gradi svijet svoga teksta djelomice već prošla proces *prilagođavanja*, tj. medijskoga prekodiranja u književni tekst, roman za mlade od devet poglavlja: *Urota bjesova*, *Srdan i Strahinja*, *Vukodlak*, *Avari na vidiku*, *Izbor kneza*, *Ljubimac vila i duhova*, *Povratak*, *Božić*, *Svatovi*, ali ono na što se J. Horvat više oslanja su Nemetove paratekstne jedinice – predgovor te pogovorne tekstove stručno-znanstvenoga usmjerenja: *Predgovor*, *Tumač knjizi „Knez Zoran“ (Nekoliko riječi o vjeri starih Slavena)*: *Svijetla božanstva*, *Vile*, *Drugi dobri dusi*, *Božanstva tmine ili zli dusi*, *Staroslavenske svetkovine*, *Primijenjeni obredi poganskih svečanosti u kršćanskoj vjeri*. Nemetovi su izvori pak knjiga Nikole Gržetića Gašpića *O vjeri starih Slovjena prema pravjeri Arijata i Prasemita*, tekstovi Davorina Trstenjaka, Natka Nodila, Tadije Smičiklase, Jurja Carića i poljskoga povjesničara i književnika Józefa Ignacya Kraszewskog. Vrijedno je zamijetiti kako se u Nemetovu romanu otvara tema odnosa *stare i nove vjere* Slavena, njihove prirodne pretkršćanske religije i kršćanstva, koje i jest *konzerviralo* prežitke stare vjere. U *Krijesnicima* taj bi se odnos možda mogao iščitati, kako smo već prethodno dali naslutiti, iz spiralne strukture teksta – ispreplitanja mitološke i suvremene priče.

I u ovom tekstu J. Horvat ponavlja strukturnu sastavnicu uspostavljenu u prethodnim dvama tekstovima: leksikon, koji je sada raslojen na *Tumač* s 54 sadržajno iscrpne natuknice te *Mali rječnik manje poznatih riječi* s 40 natuknica.

¹² Ovdje je po svemu sudeći riječ o zatipku. Godina izdanja Nemetova *Kneza Zorana* jest 1929.

Navedena tri teksta J. Horvat preko medija matične mitologije postaju oglednim primjerima dječje lemske proze, tj. oni koji posežu za leksikografskim tehnikama lematizacije i specifičnim instrumentarijem te ih koriste na različite načine i na različitim diskurzivnim razinama (Kos Lajtmán 2016: 133), a s ciljem popularizacije baštinske kulture među različitim uzrastima djece i mladih, a što je naišlo i na znatan recepcijski odjek u stručnoj i znanstvenoj literaturi (usp. Tablica 1).

2.4. *Ars igrum* (2021)

Godine 2021. Jasna Horvat vraća se književnosti za djecu intermedijalnom digitalnom zbirkom dramskih tekstova *Ars Igrum*. Njome se u određenom smislu vraća svojim počecima: slavenska je mitologija ponovno u službi tekstova namijenjenih igrokaznoj izvedbi i praćena je crtežima osnovnoškolca, učenika 4. razreda Leona Lendića. Jana Horvat sada *reciklira* i intertekstualno poseže u vlastiti opus kao mitološki izvor – u *Izgublenu vilu*, *Alemperkina kazivanja* i *Krijesnike* te oblikuje tri igrokaza¹³ u opusu već ovjerenih naslova: *Izgubljena vila*, *Svevidovim tragom* i *Krijesnici*. Svoj reciklažni postupak, ali i žanr igrokaza zapravo izravno tumači odabirom naslova *umijeće igranja*: stvara igrajući se i igra se *tekstom*, *u tekstu*, *ali i igranjem uloga iz teksta* (Buljubašić Srb 2021: 129). Intertekstualna je i u odabiru strategije lemske proze, imena glavnih junaka Slavena i Iris, ali i simbolike broja tri pa oblikuje tri igrokaza i *Tumač mitoloških pojmova* s 33 natuknice. Novum je ove zbirke igrokaza što živi samo u mrežnom prostoru, kao elektronička knjiga u otvorenom pristupu.

Mrežno mjesto za preuzimanje e-knjige *Ars igrum*

2.5. *Perunika* (2023)

Perunika žanrovski ulazi u red slikovnica, slikopriča za djecu, iako zapravo za sve uzraste čitatelja. Na temelju teksta Jasne Horvat ilustrirala ju je hrvatska ilustratorica Petra Brnardić. Slikovnica je posvećena promidžbi pe-

¹³ U zbirci su zapravo četiri igrokaza, ali jedan od njih je dramatizacija *Maloga princa* Antoina de Sainta-Exupéryja, što nije važno za našu temu.

runike kao hrvatskoga nacionalnog cvijeta, endemske vrste latinskoga naziva *Iris Croatica*.¹⁴

Slikopriča Perunika govori o mitskoj junakinji, hrabroj ratnici i odvažnoj kćeri dobrog diva Svitogora¹⁵ po kojoj je cvijet perunika dobio ime. Neosporno je da se u njezinu portretiranju J. Horvat inspirira opisima kakvi se pronalaze u *Hrvatskoj narodnoj mitologiji* Nikole Sučića i kasnije *Mitologiji Slavena* Franje Ledića:

„Perunika. Zvahu je Perunova, Perkunova, Perena ili Gorka po prvotnom značenju Perunovu kao ženu 'Gornjeg boga'. Perunu uz bok stajale su visokim Perunovim dvorima Perunika. Ona mu je bila savjetnica i najbolja drugarica, a bila mu je i Prijom t. j. suprugom ili ženom što bi u ovom slučaju bio samo skraćeni bračni pojam njenog imena Perunike. Kao božica neba dijelila je s njime sve brige nebeskog vladara, zato je u narodu znana kao U z o r i t a (bona dea) (...) Ona je u biti gromovnikova žena. Dosljedno Perunu, koji se vozi dvoprežnim ognjenim kolima, predstavljena je i Perunika u kasu dvoprežnih kola, iz čijih se kolesa sipa ognjena vatra.“ (Sučić 1943: 157-158)

Horvatičina je dakle Perunika nalik strijeli i munji kojima se gromovnik Perun javlja s nebeskih prostranstava. Poznata je po brojnim imenima, u mladim danima nazivana je Strijelkom, Sabljicom, Ljeljom i Ljeljujom, a nakon udaje za Peruna, boga munja i gromova odaziva se na ime Bogiša, Perunika, Ognjena kraljica¹⁶. Ona zajedno sa svojim suprugom Perunom nadgleda s neba zemaljski svijet obilazeći ga vatrenom kočijom. Tamo gdje je nestalo pravde i reda, Perun udara svojim munjama i gromovima, a na pogođenim mjestima niče cvijet koji čuva uspomenu na njegovu supružnicu Peruniku. Na temelju ovoga jednostavnoga sižea J. Horvat poznavanje mitoloških priča uglavljenih u vlastiti kulturni kod dovodi na novu razinu: a) povezuje ga s genetski srodnim predajama idući do samoga jezičnogenetskoga izvorišta putom: starohrvatsko – (pra)staroslavensko/općeslavensko – (pra)indoeurop-

¹⁴ Epitet hrvatskoga nacionalnog cvijeta perunika nosi od 2000. godine, kada je na prijedlog HAZU-a tako promovirana na svjetskoj izložbi cvijeća u Japanu, a dvije godine kasnije taj će prijedlog biti učvršćen preporukom Odbora za prostorno uređenje i zaštitu okoliša Hrvatskoga sabora da perunika kao simbol bude zastupljena u promotivne i protokolarne svrhe na državnoj razini.

¹⁵ Div Svitogor spominje se kod Ledića kao onaj koji je prema narodnoj predaji uživao najveći ugled među divovima iz *zamišljenih Svitogorskih dvora* (1969: 187). Njegovo imenovanje po svemu sudeći uspostavlja se prema *gradu bogova, božica i njihovih miljenika* – Svitogori – kako nalazimo kod Sučića (1943: 106).

¹⁶ Ovo njezino ime također nalazimo kod Sučića, koji ga povezuje s božanskim podrijetlom ognja (1943: 158).

ska¹⁷, b) povezuje našu staru ili rodnu vjeru (Katičić: 2017) i novu vjeru – kršćanstvo dvama kodovima: imenom i morfologijom, c) promovira simbole koji hrvatsku kulturu predstavljaju drugima i po kojima se ona u drugima prepoznaje (slavenskoj – indoeuropskoj – svjetskoj).

Drevna su vjerovanja naših jezičnogenetskih predaka usmjerena na prirodu i njezine mijene te životinjski i biljni svijet. Posebnu važnost imaju kultovi stabala i biljaka, među kojima i raznovrsnoga cvijeća. Iz toga je mitološkog vrta iznikla i Perunika/perunika, bogiša, ljelja, ljeljuja, mačica, sabljica, iris/Iris croatica. Biljka koja je u Horvatičinu tekstu personificirana, poosobljena i pobožanstvenjena, imenujući se po slavenskome bogu gromovniku Perunu, čiji je kult najjače utisnut u slavensku mitološku predaju. Božica Perunika je dakle u mitološkoj priči kao i u Horvatičinoj (slobodnoj) interpretaciji, oslonjenoj na relevantnu literaturu o toj problematici, kako smo već naznačili – Dragutina Nemeta, Natka Nodila, Nikolu Sučića i Franju Ledića, imenovana po svome mužu Perunu i u vezi je sa samim vrhom drevnoga slavenskoga/starohrvatskoga panteona. Kao božica poznata je i po imenima Strijelka, Svitogorka, Branimira, Janjina, Uzorita i Gorka te je kao i njezin muž boginja munje i svetoga ognja, ali i vjenčanja, bračne sloge, braniteljica pravednosti u braku i neugasle mladosti. Smatra se kćeri dobrog diva Svitogora te se prikazuje kako nosi luk i tobolac s gromovitim strijelama. Atributi koji se pripisuju i njezinu mužu Perunu, pa onda i njoj kao božici upisani su ne samo u njezino botaničko ime nego i u morfologiju biljke koja ju simbolizira, a ogleda se u visokoj stabljici i listu što oponaša oblik mača (mačica) ili sablje (sabljica)¹⁸ ili pak oblik strijele (strijelka). Pod imenom sabljica perunika je poznata upravo u Slavoniji, a kako ju se naziva i ljeljom, nije teško oba imena povezati sa slavenskom mitološkom pričom i obredima plodnosti, još uvijek živima na prostoru Hrvatske i gotovo svih slavenskih zemalja (posebno Srbija, Slovačka, Češka, Ukrajina), ali ogrnutima plaštem nove vjere, ljeljama ili kraljicama – a mi bismo dodali i perunikama – koje o Duhovima/Dovima s mačevima u ruci i stožastim okićenim kapama idu u proljetne ophode (navedeni običaj posebno je očuvan/obnovljen u mjestu Gorjani kraj Đakova u Slavoniji). Činjenica da se ovaj svijet ponegdje naziva i bogišom dodatno upućuje na vezu s mitološkim vjerovanjima i predodžbama, ali ponovno ne samo sa starom nego i s novom vjerom koja ju je s kršćanstvom naslijedila, ali ju nije zatrla. Naime, upravo su perunike-sabljice/mačice najljepšim ukrasom oltara počevši sa svibanjskim pobožnostima pa sve

¹⁷ Da je tomu tako uz slavensku mitologiju svjedoče, među ostalim, i grčka mitologija u kojoj je perunika simbol boginje Iride – glasnice bogova te indijska koja u perunici vidi simbol života i ponovnoga rođenja i sl.

¹⁸ Sabljicom se ovaj svijet naziva u *ABC Leksikonu osnovnoga znanja* Marijana Filipovića iz 1961. (prema Ledić: 1969: 190)

do onih kršćanskih blagdana koji se protežu vremenom njezine cvatnje – od svibnja do srpnja, i uključuju Duhove/Dove, Presveto Trojstvo, Tijelovo, Srce Isusovo i Marijino i dr.

Iako je u Horvatićinoj priči perunika (staro)hrvatskim identitetskim simbolom, ona je cvijet štovan diljem indoeuropskoga svijeta i izvan njega kao simbol kraljevskih moći i božanske zaštite.¹⁹ Jasna Horvat i ovom prilikom autoreferencijalno poseže za vlastitim opusom i mitološku Svarogovu pticu Alemperku i u ovoj priči upošljava kao pripovjedačicu, podsjećajući nas preko nje da je znanje o vlastitim kulturnim iskonima i vrijednostima na njima sagrađenima temelj za razumijevanje svijeta i života u cjelini. To je učinila koristeći se strategijama popularizacije znanosti (slavenska mitologija, etnologija, kulturna povijest) koje su ujedno i strategije popularizacije usložnenoga kulturnoga identiteta hrvatskoga naroda koji je istovremeno specifičan, ali se prepoznaje i u drugima, i to ne samo onima s kojima je jezičnogenetski srodan.²⁰

3. Umjesto zaključka

Kako je uvodno rečeno, upozorit ćemo da je programsko-projektna slavenskomitološka tema iz književnosti za djecu u mreži tekstova Jasne Horvat ušla i u službu njezine konceptualne proze, romana *Vilikon* iz 2012. godine te njegova neposredna izdanka romana *Vilijun* (2016). I nije riječ samo o tematsko-motivskom sloju, nego su se i poetički postupci – metodologija oblikovanja teksta u obliku leksikona – preselili iz svijeta dječje književnosti u konceptualne romane ove autorice. *Vilikon* i *Vilijun*, napose ovaj prvi, zaslužuju posebnu kulturološko-filološku obradu u skladu s našim pristupom kojemu je u središtu propitivanje slavenskomitološke potke kao sredstva popularizacije baštinske kulture. Iz književnoteorijske perspektive oni su već obrađeni u brojnim relevantnim radovima, kako se može vidjeti iz Tablice 1.

Konceptualni roman *Vilikon* svojevrsni je leksikon o vilama – nadnaravnim ženama iz Kraljevstva Hrvatskog, što se uostalom razabire iz jezične igre kojom je ustrojen naslov kao kombinacija korijenskog morfema imenice vila: – *vil-* i dočetka imenice leksikon –*kon*. S obzirom na primijenjene postmodernističke postupke ovaj roman se može promatrati i kao katalogo vila,

¹⁹ Poznato je, primjerice, da je u starom Egiptu bila simbolom vjere, mudrosti i hrabrosti te da su ju faraoni držali u ruci kao žezlo, a da primjerice u Japanu označava plemenitost i hrabrost... Globalnu popularnost perunici su zasigurno priskrbila i njezina ljekovita svojstva te duga povijest upotrebe u tradicionalnim medicinama cijeloga svijeta. Biljka koja liječi mora biti božanska – bogaša, kako to nepogrešivo prepoznaje naša (slavenska) rodna vjera!

²⁰ Prema: Lukić 2023: 369-375.

jer se donose njihovi popisi i dijeli ih se po funkcijama, a onda ih se i detaljno – enciklopedijski – obrađuje sa svakom pojedinosti, pa to navodi na pomisao da bi se ovaj roman mogao čitati i kao enciklopedijski rječnik ili kao kakva etnografska studija koja problematizira (staro)hrvatsku i (staro)slavensku baštinu u njezinu širem kontekstu, ne samo s obzirom na *vilinsku* tematiku. Taj se dojam dodatno potvrđuje intertekstualnim izvorima, tj. popisom korištene znanstvene i stručne literature koja je za navedeno područje relevantna, poput Legerove *Slavenske mitologije* iz 1901., povijesnih, etnoloških i književnojezičnih studija Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, Ivana Milčetića, Jurja Miroslubova, Natka Nodila, Tome Maretića i brojnih drugih. Dakako, taj „dojam“ o svim nabrojanim mogućnostima čitanja i definiranja ovoga teksta proizlazi iz postupka prekodiranja medija ograničene komunikativnosti, dakle stručnih i znanstvenih tekstova, u medij pojačane komunikativnost, tj. književni tekst visoke razine dokumentarnosti s očitim ciljem – popularizacije baštinske kulture. Postupak popularizacije baštinske kulture preko medija mitologije u romanu *Vilikon* je dvosmjernan i ostvaruje se u strukturi magičnoga kvadrata broja dvanaest: usmjeren je dakle na pripadnike nacionalne, hrvatske kulture, i na njihovo „osvješćivanje“ o vlastitim kulturnim iskonima, tj. identitetu. Usmjeren je i na pripadnike drugih kultura, jer su mitološka bića – vile – među ostalim i medij preko kojega svjetski putnik, vjerojatno hrvatskoga podrijetla, Marko Polo predstavlja Hrvatsko Kraljevstvo Kublaj-kanu u njegovu Velikom Carstvu, a zapravo – svakoj drugoj kulturi. Taj postupak predstavljanja specifičnosti jedne kulture ili genetski srodnih kultura drugima preko mitološke potke utkane u same temelje kulture, proizišao iz poetskoga svijeta romana, dobiva svoju stvarnu moć u izvanknjiževnoj zbilji i postaje ne samo lokalnim već i globalnim kulturnim ambasadorom. Taj će zadatak preuzeti i roman *Vilijun*, čiji korijenski morfem *vil-* sada uspostavlja izravnu vezu ne samo s mitološkim terminom *vila* već i s *roditeljskim* romanom *Vilikon*. U njemu se međutim slavenskomitološka potka s razine teme spustila na razinu motiva, što pronicljivu oku sugerira druga sastavnica ovoga amalgamskog naslova koja je dočetak riječi milijun (*Vil-* od *Vilikon* i *vila*, *-ijun* od milijun/*Milijun* – *Il Milione* – putopisna knjiga Marka Pola iz 13. st.). Ali o tome ćemo u nekom drugom radu.

Tablica 1. Znanstveno-stručna recepcija tekstova Jasne Horvat inspiriranih slavenskom mitologijom

<i>Izgubljena vila</i> (2002.)	1. Anto Gardaš, <i>Bajkovito i svježe štivo</i> (pogovor) (2002), u: J. Horvat, <i>Izgubljena vila</i>, Osijek: Matica hrvatska Osijek. 2. Dragica Dragun (2005), <i>Amalgamirani mitovi: Jasna Horvat, 'Alemporkina kazivanja'</i>, Naklada Ljevak, Zagreb, Kolo, 15, 4; str. 331-333.
<i>Alemporkina kazivanja</i> (2005.)	1. Hrvojka Mihanović Salopek (2005), <i>U svijetu starohrvatske mitologije</i> (predgovor), u: J. Horvat, <i>Alemporkina kazivanja</i>, Zagreb: Naklada Ljevak, str. 5-6. 2. Helena Sablić Tomić(2005), <i>Zanimljive i neobične priče</i>, u: J. Horvat, <i>Alemporkina kazivanja</i>, Zagreb: Naklada Ljevak, str. 83-84. 3. Dragica Dragun (2005), <i>Amalgamirani mitovi: Jasna Horvat, 'Alemporkina kazivanja'</i>, Naklada Ljevak, Zagreb, Kolo, 15, 4; str. 331-333. 4. Stjepan Hranjec, Andrijana Kos-Lajtman (2011), <i>Staroslavenska mitološka baština kao intertekst u hrvatskoj dječjoj prozi</i>. u: Četvrti specijalizirani znanstveni skup Rano učenje hrvatskoga/ materinskoga/stranoga jezika „Redefiniranje tradicije : dječja književnost, suvremena komunikacija, jezici i dijete“, Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu ; Europski centar za napredna i sustavna istraživanja (ECNSI), str. 133-153. 5. Dragica Dragun (2007), <i>Mitsko naslijeđe u djelima Jasne Horvat</i>. u: Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa Zlatni danci 8 – Mitovi i legende, Osijek: Filozofski fakultet Osijek, Filozofski fakultet Pečuh, MH Osijek, str. 245-259. 6. Ivan Raos (2012), <i>Ilustrirana nizanja na A Jasne Horvat</i>, Portal hrvatskoga kulturnog vijeća, 8. listopada 2012., https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/p-r/raos-ivan/13046-ivan-raos-ilustrirana-nizanja-na-a-jasne-horvat.html 7. Ivana Buljubašić (2014), <i>Postmodernističko recikliranje narodnih mitova: „Alemporkina kazivanja“ Jasne Horvat</i>, u: Veliki dječji književnici/ice kao univerzalni kapital: zbornik radova s međunarodne studentske konferencije, Slavonski Brod. 8. Krešimir Tomac (2022), <i>Kostimografija za predstavu „Alemporkina kazivanja“</i>, Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Osijek, https://repozitorij.aukos.unios.hr/islandora/object/aukos:1178

<i>Krijesnici</i> (2009.)	1. Anita Peti-Stantić (2009), <i>Krijes krijesili, u predaju nas nosili</i>, u: J. Horvat, <i>Krijesnici</i>, Algoritam, Zagreb, str. 211-216. 2. Stjepan Hranjec, Andrijana Kos-Lajtman (2011) Staroslavenska mitološka baština kao intertekst u hrvatskoj dječjoj prozi. u: Četvrti specijalizirani znanstveni skup Rano učenje hrvatskoga/ materinskoga/stranoga jezika „Redefiniranje tradicije : dječja književnost, suvremena komunikacija, jezici i dijete“, Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu ; Europski centar za napredna i sustavna istraživanja (ECNSI), str. 133-153 3. Andrijana Kos-Lajtman, Nina Plantak (2012), Potterovsko-demonско-mitološka fantastika u suvremenom hrvatskom dječjem romanu – <i>Krijesnici</i> Jasne Horvat i Luna Roberta Naprte. u: Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa Zlatni dan-ci 13 – Suvremena dječja književnost / Pintarić, Ana (ur.). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (Filozofski fakultet) i Filozofski fakultet Sveučilišta u Pečuhu, str. 75-93. 4. Sanja Kolenko (2017), <i>Elementi slavenske mitologije u suvremenoj dječjoj književnosti</i> (diplomski rad), Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg:458 5. Matea Mihovilčević (2023), <i>Hrvatski mitovi i legende u novijoj pripovjednoj praksi</i> (diplomski rad), Sveučilište u Zadru, https://repozitorij.unizd.hr/islandora/object/unizd:7416
--	---

Vilikon (2012.)	1. Andrijana Kos-Lajtman (2012), <i>Vilikon : roman kao magični kvadrat i prvi hrvatski roman-leksikon</i>, Hrvatska revija. – Obnovljeni tečaj 12, ½, str. 128-129. 2. Strahimir Primorac (2013), <i>Dodir svakodnevice i vilinskog svijeta</i>, Konceptualni roman: Jasna Horvat, <i>Vilikon</i>, Vijenac br. 503, 13. lipnja 2013., https://www.matica.hr/vijenac/503/Dodir%20svakodnevice%20i%20vilinskoga%20svijeta/ 3. Kristina Stipić (2013), <i>Vilinski svijet u romanu Jasne Horvat „Vilikon“</i>, diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, https://repozitorij.ffos.hr/islandora/object/ffos:1355 4. Ivana Buljubašić, Andrijana Kos-Lajtman (2015), <i>Romani Jasne Horvat kao (post)oulipovski narativi</i>, u: Jezik, kultura i književnost u suvremenom svijetu (zbornik), ur. T. Turza-Bogdan, V. Legac, A. Kos-Lajtman, B. Filipan-Žignić, Đ. Blažeka. Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu, str. 93-111. 5. Ivana Buljubašić, Tina Varga Oswald (2013), <i>Paralelna tumačenja „Nevidljivih gradova“ Itala Calvina i „Vilikona“ Jasne Horvat</i>, <i>Lingua Montenegrina</i> 11, str. 377-399. 6. Dubravka Oraić Tolić (2016), <i>Ars Horvatiana</i> (pogovor), u: J. Horvat, Vilijun, Zagreb: Naklada Ljevak, str. 209-223. 7. Dubravka Oraić Tolić (2016), <i>Predstavljanje romana Jasne Horvat „Vilijun“</i>, Simpozij Kreativna riznica, Osijek, 22. travnja 2016., ID 0184503, https://vilijun.topothek.at/index.php?doc=184503 8. Andrijana Kos-Lajtman (2016), <i>Poetika oblika: suvremene konceptualne i hipertekstualne proze</i>, Zagreb: Naklada Ljevak. 9. Ivana Buljubašić, Andrijana Kos-Lajtman (2016), <i>Une approche axiomatique du texte littéraire : la poétique programmatique de Jasna Horvat</i>, u: Entre jeu et contrainte : pratiques et expériences oulipiennes (<i>Aksiomatski pristup književnom tekstu: programska poetika romana Jasne Horvat</i>), ur. V. Mikšić, É. le Calvé Ivičević. Zagreb-Zadar: MeandarMedia – Sveučilište u Zadru, str. 287-300. 10. Ivana Buljubašić (2018), <i>Književnost ograničenja: primjer romanâ – Romani ograničenja Jasne Horvat</i>, u: Oulipo i književnost ograničenja, Zagreb: Naklada Ljevak, str. 124-150. 11. <i>Osvrt na 'Vilikon' – četvrti roman Jasne Horvat</i>, 15. 12. 2018., https://mojzagreb.info/hrvatska/osvrt-na-vilikon-cetvrti-roman-jasne-horvat 12. Dubravka Oraić Tolić (2021), <i>Ars Horvatiana</i> (pogovor), u: J. Horvat, <i>Villion</i>, Zagreb: Naklada Ljevak, str. 229-244. 13. Josipa Mijoč (2022), <i>Ave, Ars Horvatiana: 20 godina književnog opusa Jasne Horvat (2002. – 2022.)</i>, Osijek: Andizet – Institut za znanstvena i umjetnička istraživanja u kreativnoj industriji. 14. Полина Владимировна Королькова (2023.) (Москва), DOI 10.31168/7576-0480-0.05 <i>Формы и значение мистификаций в романах Ясны Хорват // Мистификация в славянской культуре: поэтика и практики</i>, Москва: ИНСТИТУТ СЛАВЯНОВЕДЕНИЯ РОССИЙСКОЙ АКАДЕМИИ НАУК.
--	--

Vilijun (2016.) Villion (2021.) (prijevod Jadranka Zlomislić)	1. Dubravka Oraić Tolić (2016), <i>Ars Horvatiana</i> (pogovor), u: J. Horvat, Vilijun, Zagreb: Naklada Ljevak, str. 209-223. 2. Dubravka Oraić Tolić (2016), <i>Predstavljanje romana Jasne Horvat „Vilijun“</i>, Simpozij Kreativna riznica, Osijek, 22. travnja 2016., ID 0184503, https://vilijun.topothek.at/index.php?doc=184503 3. Ivana Buljubašić (2016), <i>Interaktivni roman premrežen QR kodovima</i> (Jasna Horvat, 2016. <i>Vilijun</i>, Zagreb, Naklada Ljevak), Qorum: časopis za književnost, god. XXXII, 1-2-3, str. 391-395. 4. Andrijana Kos-Lajtman (2016), 'Magični kvadrat' romana: „Vilijun“, <i>prvi hrvatski QR roman</i>, Hrvatska revija br. 4, https://www.matica.hr/hr/505/magicni-kvadrat-romana-vilijun-prvi-hrvatski-qr-roman-26515/ 5. Andrijana Kos-Lajtman (2016), <i>Poetika oblika: suvremene konceptualne i hipertekstualne proze</i>, Zagreb: Naklada Ljevak. 6. Milica Lukić (2017), <i>Prolog(OS) – Happening Vilijun</i>, Muzej likovnih umjetnosti, Osječko ljetno ljeto kulture, Institut Andizet i Umjetnička akademija u Osijeku, Osijek, 4. srpnja 2017., https://www.youtube.com/watch?v=4IQruP0qwW8 7. Ivana Buljubašić (2018), <i>Književnost ograničenja: primjer romanâ – Romani ograničenja Jasne Horvat</i>, u: Oulipo i književnost ograničenja, Zagreb: Naklada Ljevak, str. 124-150. 8. Dubravka Oraić Tolić (2021), <i>Ars Horvatiana</i> (pogovor), u: J. Horvat, <i>Villion</i>, Zagreb: Naklada Ljevak, str. 229-244.
Ars igrum (2021.)	1. Ivana Buljubašić Srb (2021), <i>Tragovima mitološke zaigranosti</i> (pogovor), <i>Ars Igrum</i>, Osijek: Andizet.
Perunika (2023.)	1. Milica Lukić (2023), <i>Strategije proizvodnje znanosti i promidžbe nacionalne kulture ili O dvjema knjigama Jasne Horvat</i>. u: <i>Lingua Montenegrina</i>, 31; 369-375. 2. Božica Brkan (2023), <i>Bajkovita Perunika, Strijelka, Sabljica, Bogiša... i iris croatica – Umjesto kave 28. prosinca 2023.</i>, https://www.bozicabrkan.com/tag/hrvatski-nacionalni-cvijet/

LITERATURA

Izvori

- Horvat, J. (2002). *Izgubljena vila*. Osijek: Matica hrvatska Osijek.
- Horvat, J. (2005). *Alemperkina kazivanja*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Horvat, J. (2009). *Krijesnici*. Zagreb: Algoritam.
- Horvat, J. (2012). *Vilikon*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Horvat, J. (2016). *Vilijun*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Horvat, J. (2021). *Ars igrum*. Osijek: Andizet.
- Horvat, J. (2023). *Perunika*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Teorijska literatura

- Belaj, V. (2009) *Poganski bogovi i njihovi kršćanski supstituti*. *Studia ethnologica Croatica*, 21(1), str. 169-197.
- Blažević Krezić i dr. (2022) *Leksikon slavenskih mitoloških bića iliti kratki azbukvar slavenskih starovjernih bogova i bića*. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku.
- Buljubašić Srb, I. (2021) *Tragovima mitološke zaigranosti (pogovor)*. *Ars Igrum*. Osijek: Andizet. Dostupno na: <<https://fliphtml5.com/fdvba/bhle/basic>> [Pristupljeno 30. listopada 2024.].
- Damjanović, S. (2004) *Slovo iskona*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Dragun, D. (2007) *Mitsko naslijeđe u djelima Jasne Horvat*. u: A. Pintarić, ur. *Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa Zlatni danci 8 – Mitovi i legende*. Osijek: Filozofski fakultet Osijek, Filozofski fakultet Pečuh, Matica hrvatska Osijek, str. 245-259.
- Horvat, J. (2013) *Alikvot*. Zagreb: Algoritam.
- Katičić, R. (2017) *Naša stara vjera: Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb: Ibis grafika, Matica hrvatska.
- Katičić, R. (2014) *Vilinska vrata: Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb: Ibis grafika, Matica hrvatska.
- Katičić, R. (2011) *Gazdarica na vratima: Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb / Mošćenička Draga: Ibis grafika, Matica hrvatska, Katedra Čakavskog sabora Mošćeničke Drage.
- Katičić, R. (2010) *Zeleni lug: Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb / Mošćenička Draga: Ibis grafika, Matica hrvatska, Katedra Čakavskog sabora Mošćeničke Drage.
- Kos-Lajtnman, A. (2016) *Poetika oblika: suvremene konceptualne i hiper-tektualne proze*, Zagreb: Naklada Ljevak.

- Kos Lajtman, A. i Hranjec, S. (2011) *Staroslavenska mitološka baština kao intertekst u hrvatskoj dječjoj prozi*. U: A. Bežen i B. Majhut, ur. Redefiniranje tradicije: dječja književnost, suvremena komunikacija, jezici i dijete. Zagreb: ECNSI – Europski centar za napredna i sustavna istraživanja i Učiteljski fakultet, str. 133-153.
- Ledić, F. (1969) *Mitologija Slavena, knjiga I*. Zagreb: Tiskara Epoha.
- Lukić, M. i Novoselac, K. (2024) *(Pra)slavenskim tragovima u pripovijetkama slavonskoga etnografa Josipa Lovrečića – Nacrt*. *Lingua Montenegrina*, XVII(33), str. 223-251.
- Lukić, M. (2023) *Strategije proizvodnje znanosti i promidžbe nacionalne kulture ili O dvjema knjigama Jasne Horvat*. *Lingua Montenegrina*, (31), str. 369-375.
- Lukić, M. (2009) *Popularizacija ćirilometodske ideje u drugoj polovici 19. stoljeća na hrvatskome nacionalnom prostoru (Korpus ćirilometodskih književnih tekstova)*. *Lingua Montenegrina*, 4, str. 85-124.
- Mijoč, J., Mikulić, I., Vuković, S., Klobučar, D., Rimac Ciković, A., Zrnić, A. i Jobst, I. (2021) *Kreativna industrija grada Osijeka. Znanstveno-istraživačka studija*. Osijek: Andizet – Institut za znanstvena i umjetnička istraživanja u kreativnoj industriji.
- Nemet, D. (1929) *Knez Zoran. Mitologijska pripovijest iz davne prošlosti Slavena*. Zagreb.
- Oraić Tolić, D. (2016) *Ars Horvatiana* (pogovor). U: J. Horvat, *Vilijun*. Zagreb: Naklada Ljevak, str. 209-223.
- *Словенска митологија – енциклопедијски речник* (2001) Beograd: Zep-ter Book World.
- Sučić, N., prir. (1943) *Hrvatska narodna mitologija. Biserje priča čarobnog carstva drevnih vremena*. Zagreb: Grafika.

**Milica LUKIĆ & Lana ŠUSTER
& Katica NOVOSELAC**

SLAVIC MYTHOLOGY AS A HERITAGE CULTURE POPULARIZATION MEDIUM – THE EXAMPLE OF JASNA HORVAT’S TEXTS

– Mapping–

The paper takes a cultural-philological perspective to examine, i.e., map the Slavic mythological corpus of children’s literature by Jasna Horvat, a writer, multimedia artist and scientist from Osijek: the collection of plays *Izgubljena vila* (2002), illustrated poetic-prose series of stories *Alemperkina kazivanja* (2005), novel for youth *Krijesnici* (2009), illustrated collection of dramatic texts *Ars igrum* (2021) and picture book *Perunika* (2023). Furthermore, a perspective is established with regard to the author’s conceptual novels layered on a mythological weave – *Vilikon* (2012) and *Vilijun* (2016). The goal of the study is to confirm the thesis that mythology in the above texts is a heritage culture (Old Croatian and Old Slavic) popularization medium aimed at different groups of recipients, primarily the population of young readers, through the process of genre recoding (science – literature).

Key words: *Jasna Horvat, old Croatian/old Slavic mythology, heritage culture popularization, cultural identity, genre recoding*